

Den efterfølgende tekst er udgivet i publikationen

Danske studier
for universitetsjubilæets
danske samfund

Udgivne af
Gunnar Knudsen

under medvirken af
Arthur Christensen og Ejnar Thomsen

1942

København
Gyldendals Boghandel
Nordisk forlag

Digitaliseret i marts, 2021.

Teksten er forsøgt bevaret så tæt på
originalen som muligt med typografi etc.
Kommentarerne i pdf-filen er mine.

Hans Otto Lunde, Hou, Marts 2021

L'HOMBRE-SPROGET

AF

S. P. CORTSEN.

I Tidsskriftet „Dania“ for 1895 har Dr. phil. Gigas skrevet en Artikel om L’hombrespillets Terminologi (paa hvilket Omraade der forøvrigt findes mange uopklarede Punkter). Gigas siger her: „Der er to Lande, hvor L’hombren endnu stadig er det mest yndede Kortspil; det ene er Spanien, hvorfra det stammer, og det andet er vort Fædreland. I Danmark har Spillet Borgerret, og det vil rimeligvis vare mange Tider, før det mister sin Forrang hos os.“ Gigas’ Spaadom gik som bekendt ikke i Opfyldelse. Allerede i de første Aar af dette Aarhundrede kunde Folk, der kom hjem fra England, fortælle om det nye Spil, der spilledes derovre, og som meget mindede om Whist med flyvende Blind. De første engelske Love for dette Spil er fra 1904; i 1907 udgav Carl Brorson en Haandbog i Bridge paa Trydes Forlag. — I April 1908 besøgte det engelske Kongepar København; Kong Edvard spillede Bridge hver Aften under sit Besøg, og fra da af var Spillet naturligvis mondænt. Omkring 1920 var Bridgen i Færd med at fortrænge L’hombren og Whisten i næsten alle. Kredse af Befolkningen. En Tid saa det ud, som om L’hombren helt skulde forsvinde. Læge Otto Keller udtrykte sig for nogen Tid siden temmelig mistrøstigt om L’hombrespillets Fremtid, da han i en Samtale med en Journalist betegnede sin Interesse for dette Spil som en selskabelig Særhed. Om Grunden til, at han stadig foretrak L’hombren, sagde han: „Vi spiller L’hombre hos os, fordi L’hombren gør Menneskene glade og venlige, mens Bridgen gør dem stive og trætte“, — I de sidste Aar har det set ud til, at L’hombren er i Færd med at opleve en vis Renæssance. Det er jo ogsaa, som det hedder i en Artikel i „Store Nordiske Konversationsleksikon“: „det genialest opfundne Kort-

spil i Verden, da det forener Hurtighed og Spænding med Krav til Intelligens“.

„Til en ret gemytlig L'hombre hører godt Humør“, siger Hostrup i Intrigerne; dette gode Humør i Forbindelse med, at Spillet næsten udelukkende dyrkes af Mandfolk, er sikkert Grunden til de mange ofte meget drastiske Vendinger, L'hombren har affødt. Spil, hvor der er Damer med, bliver uvilkaarlig mere dannede og altsaa mere gemytløse. Selve Spillets Karakter med de mange Omskiftelser og pludselige Skred spiller vel ogsaa en Rolle,

Ordet El Hombre er spansk, hvad der allerede fremgaar af Artiklen, og betyder: Mennesket, Manden. Den Forklaring, at Spillet har sit Navn af, at det gælder om at bære sig rigtig fornuftigt ad, spille som et Menneske og ikke som et Dyr, gælder selvfølgelig til Vansbeck, saa kunde alle Spil med omtrent lige Ret kaldes L'hombre.

„El hombre“ betyder i Spanien „Spilleren“ som Modsætning til de to andre, han er „Manden“, der skal forsvare sig som en Mand mod alle Angreb. At dette er den rette Forklaring, fremgaar af et Sted hos Holberg, Barselstuen III. 1. Scene, hvor første Kone siger: „Ja, jeg vil have Ret, Søster, naar jeg har Ret; jeg lod Monsieur Corfütz, som var L'hombre, stikke alleene, fordi jeg vilde have ham mellem os paa Sidstningen“, Hun har aabenbart lavet en Dumhed, som hun fører et meget daarligt Forsvar for. — Paa Dansk er L'hombre gaaet over til at betyde Spillet selv, medens den oprindelige Betydning er forsvundet; paa Spansk bruges el hombre stadig kun om Spilleren, medens den almindelige Tremands Phombre nu, efter hvad Dr. Gigas oplyser, hedder Tresillo. — Her til Danmark kom L'hombren i Slutningen af det 17. Aarhundrede og vandt, som Bridgen, først Indpas i de saakaldte fine Kredse. Da Hermann von Bremen i „Den politiske Kandestøber“ holder Foredrag for sin Hustru Geske, bemærker han: „Der er et vist Spil, som kaldes Allumber; jeg vilde give hundrede Rigsdaler til, at I og vor Datter Frøken Engelke forstod det. I maa derfor give flittig Agt, naar I ser andre spille, at I kan lære det“ (Allumber er et Ord, der er opstaaet ved en Misforstaaelse af det franske: (jouer) à l'hombre). — Af de to Holbergcitater ser man, at ogsaa Damer dyrkede Spillet. Paa det anførte Sted af Barselstuen siger anden Kone som Svar paa den første Replik: „Det kunde være godt nok, Søster, jeg har ikke saa meget derpaa at sige som paa det, at I tog Kortet paa Basta allene.“ Første Kone svarer: „Det gjør jeg

alle mine Dage! Spør nu kun disse gode Madamer, om det ikke er Spillets Gemæs“ (det vil sige: i Overensstemmelse med Spillet). Holberg satiriserer over den Maade, de to Damer behandler Kortene paa; at spille paa Basta alene, altsaa turnere paa Klør Es, er jo det rene Hasard; den Slags er nærmest en Kortvittighed.

Den ældste danske Spillebog, der omtaler L’hombrespillet, er „Nye og fuldstændig Dansk Spillebog“, Kjøbenhavn 1786. Ingemann fortæller, at L’hombrebordene var blevet almindelige i Præstegaardene paa hans Tid; man kan i denne Forbindelse ogsaa mindes Blicher. Erik Bögh beretter et Sted om nogle L’hombrespillere, der dyrkede Spillet fire Gange om Ugen. I min Ungdom var det almindeligt, at man havde sin ugentlige L’hombre; men mange Akademikere kastede sig over Spillet, saa snart der var 3—4 sammen paa Studenterhyblen. I de første Aar af min Studentertid (1895—1900) var alt Kortspil forbudt i Studenterforeningen, kun det ædle Skakspil dyrkedes. Senere blev Kortspil ogsaa tilladt, og Spillelidenskaben og Skænderiet gik ofte højt. Der var den Gêne ved at spille i Foreninger, at man ofte var omgivet af et Parket af Tilskuere, der ikke altid kunde dy sig for at give deres Besyv med i Laget; de kaldtes *Ugler*. Udtrykket maa være temmelig gammelt, da jeg i nogle utrykte Memoirer, en 80-aarig helsingørsk Tjener har vist mig, har fundet, at Konsul Ratzga betjente sig af dette Udtryk allerede i Midten af Firserne. Nu bruger man ogsaa i samme Betydning *Glostruppere*: Paa Tysk hedder disse Tilskuere Kibitze, „Viber“, et Navn, der tager Sigte paa den urolige, støjende Adfærd.

I den Tid, jeg har de fleste Erfaringer fra, d. v. s. Perioden 1895 til 1920, brugte man franske og danske Betegnelser for Farverne saa nogenlunde mellem hinanden. (De franske Benævnelser stammer fra Midten af det 15. Aarhundrede: Spydspidsen, Kløverbladet, Hjertet og Ruden, de to første i Sort, de to andre i Rødt). *Tréfle* (latinsk Trifolium), afkortet til *Træf*— anvendtes ved Siden af Klør, *Pique* ved Siden af Spar, *Carreau* og Ruder (i Stedet for 5 til Carreau sagde man ofte: *fem Karudser*), *Coeur* ved Siden af Hjerter. *Coeur* er dog vist efterhaanden helt forsvundet, fordi det ofte opfattedes som Klør. Man siger ogsaa: „Kærlighed“ eller „Hjertens Fryd“; et Spil i Hjerter kan ledsages af en Vending som: „Kærlighed er Lovens Fylde“, eller „Kærlighed er Livets Herlighed“. Udtrykket *at købe* skriver sig fra, at man i Spanien i ældre Tid ligefrem betalte for de Kort, man tog

af Stammen; det spanske Ord *robar* betyder egentlig at stjæle og er som vort: „stikke“ og Knægten (vel egentlig Bøddelknægten), og flere andre Udtryk Minder om ældre, endnu grusommere Tider.

Matador betyder egentlig „Dræberen“ (latinsk *mactator*); i Stedet for *Matador* hører man ogsaa den humoristiske Omskrivning *Makkabæer*. *Makkabæere* er Navnet paa en jødisk Præsteslægt i 2.—1. Aarh. før vor Tidsregning. Ordet er altsaa i og for sig meningsløst i Spillet, *Spadille*, det fornemste Kort i *L'hombre*, hedder saaledes efter den Farve, hvori det er Es; egentlig er det et Formindskelsesord af: *espada* og skulde altsaa korrekt hedde: *espadilla*. At Spar er den fineste Farve, forstaar man, hvis den Forklaring er rigtig, som man har givet af de fire Farvers Benævnelser paa Spansk (og Italiensk). De skal symbolisere de fire Stænder: Adel (Sværd), Gejstlighed (Bæger eller Kalk), Borgere (Pengestykke) og Bønder (Knippel). Jeg betragter dog denne Forklaring som meget lidt sandsynlig. *Manillen* er et fransk Ord, men Oprindelsen er at søge i spansk, hvor det hedder: *Malilla*; der hentydes maaske til en Dolk, som var afbildet paa Spar- og Klør to og Ruder- og Hjerter syv. *Basta* er det spanske: *basto*, egentlig en Afkortning af *as de bastos*, Klør Es. Naar vi siger: Hermed „*basta*“, er der ikke Tale om noget Spillekort; *basta* er i denne Forbindelse Nutid af et italiensk Udsagnsord, der betyder: at være tilstrækkelig.

Ponto er en fransk Forvanskning af spansk: *punto* (Punkt); paa spansk kan Ordet, som rimeligt er, i nogle Slags Spil bruges om Esset i alle Farver, Oprindelsen til *Kaske* kender man ikke; det er forøvrigt en Form for *L'hombre*, som Spanierne ikke indlader sig paa; det forkastedes tidligere ogsaa hos os af alvorlige *L'hombrespillere*, der sikkert vilde blive helt forfærdede over den Variation af Spillet, der opstod henimod 1920: at turnere paa de to røde Esser eller et sort og et rødt Es, kaldet henholdsvis „*Røde Mølle* og *de skæve Esser*“. Ogsaa *Grand* er en sen Tilføjelse til Spillet, en Fællesbetegnelse for disse senere Tilføjelser er *L'hombre med Narrestreger*. — *Codille* bliver Spilleren som bekendt, naar han faar et Stik mindre end en af Modspillerne. I Stedet for *Codille* brugtes maaske nok saa almindeligt tidligere: *Kruk*; i „*Intrigerne*“ siger Præsten: „Han er jo blevet *Kruk* til op over Ørerne“. Der kan næppe være Tvivl om, at Ordet er blevet til paa følgende Maade: *Codille* bliver gemytligt til *Krokodille* — Folkeetymologi, og dette afkortes til *Kruk*. Dr. Gigas tror ikke paa denne Forklaring, fordi han er af den Opfattelse, at

Codille altid har været udtalt: Kodilje, Dette er ikke rigtigt; i ikke-akademiske Kredse har den almindelige Udtale været: *Kodille*. Ordet betyder egentlig en lille Løkke eller Knude.

Saa begynder Spillet. Det har stor Betydning paa Forhaand at svække Spillerens Moral. Naar der købes til et Spil, lyder det derfor med hyklet Deltagelse: „Bare det gaar!“ eller: „Bare det ikke bliver et Sørgespil“ (i Stedet for et Spørgespil). Køber Spilleren til Ruder, udtales der Frygt for, at Karudserne har taget Plads i Pæretræet, Faar han saa smaa Kort op, at han ser ud til at ville smide Spillet, faar han det gode Raad: „Smid Skidtet“ eller „Tag længere ned i Bunken“, (NB. naar han ikke har Ret til at købe flere Kort). Siger Spilleren: „Fem til Kløver“, faar han at vide, at „*Klør fem gaar aldrig hjem*“; en almindelig Bemærkning til en Klørmelding er: „Klør det i Dag, svider det nok i Morgen“. Drejer det sig om fem Spadere, kører Kalundborg Ligvogn frem. „Den, der køber to, køber som en So“. Beslutter Spilleren sig til af gennemføre et Spil, hvortil han har købt daarligt, ledsager han maaske sit Udbrud med Bemærkningen „*Hellere dø end vanæres*“. Smider han Spillet, gør han det undertiden med Ordene: »Schmidt, født Castenskjold“, eller han siger „geschmossen“, Beklager Spilleren sig over, at de første Købekort er saa smaa, f. Eks. fordi han har købt tre Splitfuser (d, v. s. tre Smaakort i forskellige Farver), hedder det fra Modspilleren: „Erst kaufen, dann heulen“, eller han faar Opfordring til at „Skyde Skovrideren“ (Spar Es), et kulturhistorisk interessant Udtryk, et Minde fra Krybskyttetiden. Meldingen „Tilladt“ efterfølges af næste Spiller, der maaske har daarlige Kort, med: „Paslat“. Hvis man er i Tvivl om, hvem der har Udspillet, spørger man: „Hvem har den udfarende Kraft“. Er han saa heldig at vende *Spadævl* (d. v. s. Spadille) op, siger han glad: „Den gamle stod i Døren“, „Manden“ søger at formilde Spilleguden ved at paakalde ham, f. Eks. under Navnet: *Jakob*; køber han til Nolo, et farligt Spil, særlig naar Beterne gaar „til Loftet“, bruger han Omskrivninger for ikke at nævne det ubehagelige rent ud; han køber til „det grønne“ eller han „kører i Skoven“, eller han køber ad faelum — „til det fæle“, hjemmelavet Latin. At spille Kiggennolo paa Mort'en kaldes at „gaa Gravgang“. Men den Slags Spil kan „en Far ikke spille med sin Søn“. Betænker en Spiller sig, mens han for at vinde Tid mumler: „Det kan regne, og det kan sne“, lyder det fra de øvrige Spillere: „Er du Medlem af Betækningsud-

valget?“, eller: „Kør frem med Lammene“ eller „med Ligvognen“; han kan ogsaa faa Opfordring til at „stikke“ eller „bide i Bordet“, eller han affordres: „Et Kort eller et Stykke Træ“. En utaalmodig Spiller siger maaske: „Spiller vi L’hombre, eller er det Polskpas?“ — i sidste Spil betænker man sig ofte længe, inden man tager „Katten“, I Stedet for Polskpas har jeg ogsaa hørt *Fandango*, det sidste særlig, naar en af Spillerne viser sig at sidde med ti Kort. Tabes et Kort paa Gulvet, hedder det: „Skal vi sætte os derned?“

Er Spilleren alt for forsigtig, faar han at vide, at han lur(er)passer eller — i Jylland —, at han „fiser paa Hamlen“. Billedet er hentet fra Hesten, der ikke rigtig vil trække til, men sætter Bagpartiet ind mod Hamlen. Er han dristig, f. Eks. topspiller sine Kort, maaske med Ordene: „Et Stykke af Ryggen“, bliver han spurgt: „Slaar du med Sten?“, „Bare du ikke spiller Skjorten fra Enden“ lyder det med forstilt Bekymring. Bliver et af hans store Kort slaaet ud, hedder det: „Den kom der Bæ paa“. Naar f. Eks. Ponto bliver stukket af Basta for selv at falde som Offer for Manillen, kan man høre „Nu kommer de store nok hjem fra Gilde“. Naar en Modspiller spiller et højt Kort ud for at lamme sin Kontrapart, lyder det fra den anden Modspiller: „Ja, giv ham Kniven“. „Ruder ud, sagde Glarmesteren, han ku' ingen sætte ind“, eller „Den er der bedt for i syv Kirkesogne“, lyder det ofte frejdigt fra Spilleren; men Frejdigheden bliver straks mindre, naar en af de andre høfligt spørger: „Den er vel kommet for at stikkes?“, eller: „Hvor skal du hen, du ser saa pyntet ud“. — Andre Udtryk for Overlegenhed: „Den er for lille til at regnes blandt Judas’ Slægter“ eller: „Kom til mig, sagde Vorherre til gamle Ane“ eller „Høg over Høg“, sagde Kællingen. Overlegenheden kan ogsaa give sig Udtryk i Vendinger som: „Saa hellere drikke Vand af en Træsko“ (end lade være at stikke) eller: „Der Spieler kein Stik“ eller „Bagateller for en Kurfyrste“ eller — udtalt med en for Spilleren ubehagelig Sindsro: „Jo, den kan jeg nok gafle“. Han kan ogsaa faa at vide: „at nu er hans Fise snart kolde“. (Jeg havde aldrig hørt Vendingen i anden Form; en 30-aarig Akademiker, jeg henvendte mig til angaaende nye L’hombreudtryk, spurgte mig, om jeg kendte Udtrykket: „Nu er dine Fødder snart kolde“. Er det danske Ord en gemytlig Fordrejelse eller maaske en Misforstaaelse af det tyske: „Füsse“) eller det lyder at „det Kort tog Katten“. Er Spilleren paa Retur, trøster han maaske sig selv med: „Noch leben die

Hühner”. Her foreligger aabenbart en Misforstaaelse af det tyske *die Hühnen*, „de (gamle) Kæmper“. Begynder det at gaa ham for Alvor galt, faar han Opfordring til at „smide Slæberne og løbe“. Den Modspiller, der langer ud til det dræbende Hug, udbryder: „Saa slukker vi Lyset (Lampen)“; andre senere Udtryk for det samme: „Klokken 12 faldt Skorstenen“ eller „saa er det Nat i Barcelona“, „saa er det Løb kørt“, eller „saa er det sket med Laura“. Spilleren selv sukker: „Der laa vi den Nat uden Dyne“. Tidligere fik han den ironiske Trøst: „Det er bedre at tabe i Begyndelsen end vinde i Slutningen“. For at forstaa denne Vending maa man huske paa, at i den gamle Regnskabsl’hombre steg Beterne, efterhaanden som Aftenen skred frem: Man maatte altsaa hellere tabe i Begyndelsen end senere hen. Var Spilleren ved at blive Kodilje, hørte man i gamle Dage: Und bist du auch von Elfenbein, so sollst du doch Codille sein

Klarer Spilleren Skærene (maaske han har vundet Spillegudens Bevaagenhed ved om de første Par Stik beskedent at sige: „Altid et Stykke Brød“), aander han lettet ud i et: „Saa er vi i Salveten“, eller: „Vi er i Mamrelund“ (eller „Bellevue“). — Læg Mærke til den selvbehelige pluralis majestatis. Tog man Mort'en, der jo staves M.o.r.t'en og udtales paa Fransk, kunde man blandt Akademikere høre den skrækkelige Vittighed: „Moren har gjort. sin Pligt, Mort'en kan ikke gaa“.

Jeg har i det foregaaende set bort fra rent lokale eller sjældent forekommende Udtryk, som naar vi i Lærerkredse i Helsingør altid sagde: *Laura* i Stedet for Hjerter, fordi Fruen i et Hjem, hvor vi spillede meget ivrigt L’hombre, hed Laura, eller naar en gammel Mand, jeg engang spillede med heroppe for nogle Aar siden, sagde, da han tabte: „Nu maa jeg hellere sende Bud efter min Sofacykle“. En Akademiker sagde, naar han havde et stort Spil (ren Nolo f. Eks.): „Jeg kan mærke paa mit Vand, at jeg skal melde“.

Til sidst et Par rent sproglige Oplysninger: Jeg har ofte hørt Folk sige *Tju* (i Stedet for tout), ofte med Tilføjelsen: „Tju og Bang“. Som Student sagde jeg i den første Tid: *sjakupere* i Stedet for *syrkupere* (overhugge); saaledes hed det altid i Haandværkerforeningen i Aalborg. Gigas fortæller, at i Møllers L’hombregler fra 1882 tales der altid om *Sacup*; Møller har altsaa heller ikke kendt Ordets Oprindelse lige saa lidt som Blicher (*Siercoup*).

P.E. Efter at jeg havde udarbejdet denne Artikel, fik jeg af Hr. Brandchef M. Bang tilsendt en lille Bog: „A. K. Bang: Mindeskraft ved Carl Scharling 1898“ (A. K. Bang levede fra 1805—1897). Der fortælles her S. 36 (Bang var en passioneret L'hombrespiller): Var der faa Trumfer paa Haanden, hed det: „rari nantes in vasto gurgite“ Den første Bête, der blev sat, ledsagedes ufravigeligt af et: „De første Skridt paa Lastens Bane“; ved den næste hed det: „Atter en Cypres i Laurbærlunden“ — der spillede dengang altid Regnskabs-l'hombre. Ved prøvende Udspil lød Ytringen: „Man kan aldrig vide, hvor Haren gaar, sagde Kjærlingen, hun spændte Snaren i Vasken“, Naar Stikket gik til ham i Baghaanden, hørtes et triumferende: „Hinter dem Berge wohnt auch Jemand“ eller: „Kom til mig, sagde Vorherre til gamle Ane“ (kun det sidste Udtryk er mig bekendt, det hørte jeg tidt i Haandværkerforeningen i Aalborg i Halvfemserne). Med Vemod konstaterede han, naar hans Kort vedvarende var slette, „at han i denne Konges Tid ikke havde haft et sort Es paa sin Haand“.
